

FINNMARKSSYKEHUSET
FINNMÁRKKU BUOHCCIVIESSU

Kulturperspektiv på behandling

Elisabeth Gerhardsen, psykologspesialist

Sámi našuvnnalaš gealboguovddáš - psykalaš dearvvasvuodasuddjen ja gárrendilli,
SÁNAG.

Samisk Nasjonalt Kompetansesenter - psykisk helsevern og rus, SANKS.

Er dette fortsatt nødvendig?

- Hvorfor spesialbehandling?
- Snakker ikke alle samer i dag godt norsk?
- Alle samer er vel så godt integrerte? Det er vel ikke noen reell forskjell?
- De må vel uansett lære å tilpasse seg det norske samfunnet?

Politisk korrekthet, eller reelt behov?

- **Forskjell på å være integrert og være lik**
- Reelle forskjeller i kommunikasjonsmåte, både rent språklig og i kroppsspråk
- Forskjeller i sykdoms-/problemforståelse og tenkning rundt behandling
- Forskjeller i holdninger og verdier
- Forskjeller i erfaringsbakgrunn
- Forskjeller i tillit til hjelpeapparatet

Å snakke norsk på en samisk måte:

- Mer indirekte, hintende kommunikasjon
- Særlig ved tabuiserte temaer
- Ikke alltid "rett på sak", bruke tid
- Forsiktig i beskrivelse av smerte/vansker
- Lite direkte og konfronterende kommunikasjon ved uenighet/konflikt
- Kan gå under «radaren» til helsepersonell

Kulturkjennskap viktig ved depresjons- og suicidutredning

- Mimikk – kan feiloppfattes som avflatet
- Ofte vagere i uttrykte fremtidsplaner
- Forsiktige med å snakke pent om seg selv, eller uttrykke positive forventninger
- Kan underrapportere egne symptomer
- Kulturelle tabuer kan hindre åpenhet
- Står i belastninger som storsamfunnet (og terapeuten?) ofte ikke kjenner til
- Manglende tiltro kan hindre åpenhet

Taushetskultur?

- Tradisjonelle samisk verdier:
- være utholdende, ikke klage, selvhjulpen, takle ting alene.
- tilbakeholden med innerste følelser, seksualitet, negative opplysninger
- støtte og verne egen familie og slekt. Unngå å bringe skam over slekta
- Ofte en nøling med å fortelle om problemer som støtter opp under storsamfunnets (og helsepersonells?) stereotyper

Det er lettere å få tillit om du har kunnskap om livet den andre lever:

- Som slektas betydning
- Religiøs tro og åndelighet
- Kjønnnsroller
- Hvordan det er å være i minoritet
- Hvordan historiske traumer vever seg sammen med dagens belastninger

-
- Hvor tøft det er, særlig i sør- og lulesamiske områder, å se hvor truet språket og kulturen er
 - At det ofte er vanskelig å få oppfylt lovpålagte rettigheter, for eksempel til tolk eller samiskundervisning på skolen
 - At samer, og især kvinner er mer utsatt for vold
 - At mange opplever diskriminering

Skjer også mye bra:

- Lettere å stå fram som same i dag
- Samisk kultur og språk mer synlig i media
- Mange unge samiske artister
- Økt stolthet
- Økt fellesskapsfølelse med andre urfolk
- Internasjonale arenaer for å fremme samiske saker

E-læring SANKS = esanks.no

- △ Å bidra til **likeverdige helsetjenester** betyr blant annet å formidle kunnskap om samisk psykisk helsevern og rus.
- △ Ut i fra **ansvarsområdet** som nasjonal kompetansetjeneste, skal SANKS **utvikle undervisningsopplegg** til:
 - △ 1. Fagfolk innen psykisk helsevern og rusfeltet (spesialisthelsetjenesten)
 - △ 2. Primærhelsetjenesten
 - △ 3. Studenter innen helse- og sosialfag ved universitet og høyskoler
- △ Formidlingen vi gjør er en **betydelig** del av virksomheten i SANKS; forelesninger som dette er en del av det.
Men – det er ikke alle som KAN dra på konferanser etc.,
 - derfor når vi nå ut til deltakere der en kan ta kurs via e-læringsprogram på nett – www.esanks.no

E-læring SANKS = esanks.no

- △ Denne **moderniserte typen kompetanseutvikling** blir godt mottatt blant ansatte i næringslivet og offentlige på grunn av sin **fleksibilitet**. Det oppleves enklere for ansatte og ledere å øke sin kompetanse når dette kan tilpasses den enkeltes arbeidstid og **mer kostnadseffektiv** når en ikke må ha reisevirksomhet.
- △ I tillegg et viktig virkemiddel i å møte **kompetanseutfordringene** som man jo vet også eksisterer, mtp. føringer hvordan behovet for samisk kulturkompetanse vil se ut i årene framover.
- △ Grunnpakken i e-læringsprogrammet skal gi grunnleggende kunnskap i møte med samiske pasienter og går innom disse temaene;
 - △ historiske forhold,
 - △ fornorskningens fakta og konsekvenser for helse,
 - △ kulturforståelse og kompetanse,
 - △ pasientmøtet,
 - △ kommunikasjon,
 - △ sykdomsforståelse og forklaringer.

E-læring SANKS = esanks.no

- △ E-læringsprogrammet er hele tiden under videreutvikling. Det eksisterer nå en «verktøykasse» av kvalitetssikret informasjon og videosnutter – utformet som kurs med små oppgaver underveis.
- △ Nylig lanserte vi et nytt kurs – hvor man får en fin innføring i å forstå og å bruke et kartleggingsverktøy som vi har laget i SANKS, **«Foreldreintervju om familiens kultur og kontekst.»**, hvor man kartlegger den kulturelle og sosiale konteksten til samiske barn og unge – denne kan lett tilpasses til familier med annen kulturell bakgrunn enn samisk. Dette nettkurset har gode refleksjonsspørsmål til intervjueren, bolk for bolk, da man tenker at selvrefleksjon bistår fagpersoner godt i å bli mer kultursensitiv.
- △ Erfaringene om e-sanks er jevnt over positive;
 - △ «Fint å kunne øke egen kompetanse i eget tempo».
 - △ «Jeg skulle ønske jeg hadde gjennomført kursene FØR jeg møtte en minoritetsfamilie, NÅ ser jeg hvor uvitende jeg kan ha fremstått som.»
- △ Visjonen videre: «Hvordan ville vi implementert kompetansehevingsarbeid dersom vi kunne frigjort oss totalt fra «tradisjoner»?»